

історія княжества кievського, а не вся Русь“ (Опытъ рус. історіографіи, т. II, ст. 1556-та).

„Сінопсис“ зробився улюбленим підручником історії на Україні, а ще більше в Московщині, де він видержав баг.то виданнів, — його друкували іще на початку XIX століття.

Леонтій Боболінський, ієромонах Троїцького монастиря в Чернігові, написав там 1699 року хроніку: „Лѣтописецъ си естъ Кроника зъ розныхъ авторовъ и исторыковъ многихъ, диялектомъ рускимъ естъ написана въ монастыру св. Троицкомъ Илинскомъ Чернѣговскомъ ієромонахомъ Леонтиємъ Боболінскимъ, законникомъ Монастыра Выдубицкого Кіевского, року отъ Р. X. 1699“. Ціла праця обіймає 636 аркушів; на 1—350 іде огляд подій всесвітньої історії до здобуття Царьгороду турками, далі „о панствахъ турецкихъ, отколь повстали и якъ размножились, въ тѣхъ вхходніи крайны“, події литовської і польської історії до Стефана Баторія; далі йдуть окремі розділи української історії, посланіє Ісаїї Копінського до Яреми Вишневецького, опис чигиринських походів 1677 і 1678 років. Існує кілька редакцій літопису Боболінського. Видано його вперше в 1854 році в додатку до літопису Грабянки (вид. Археографічної Комісії в Києві). Літопис Боболінського відзначається гарною українською мовою, близькою до народньої.

„КОЗАЦЬКІ ЛІТОПИСЦІ“.

Доба Хмельнищини і викликаний нею небувалий перед тим підйом національної енергії і духового життя знайшли собі вислов в особливій категорії історичних творів, т. зв. козацьких літописів, які йдуть від другої половини XVII віку, хоч ті пам'ятки, що дійшли до нас, зложені вже на початку XVIII століття. Центральним моментом у всіх літописців являється доба Хмельнищини, деякі цілком присвячені їй, а інші події переказують лиш як вступ. „Всі вони, каже про них Іконніков, носять характер історії, бо і групуваннн подій і особливо освітлення фактів не чужі певної штучности, суб'єктивности і навіть фантазії (Опытъ рус. історіографіи, II, ст. 1560—61). Джерелами являються не тільки старі українські (для початкових розділів) літописці, польські й інші чужі історики, але також офіційальні акти, дневники, журнали подій, що велись в гетьманській канцелярії, навіть поетичні твори. Найбільш характерними зразками „козацького літописання“ а разом із тим дуже важними працями з обсягу старої української історіографії являються літописи Самовидця, Величка і Грабянки.

Невідомий нам автор, який в історіографії дістав імя *Самовидця*, склав працю під назвою „О початку и причинахъ войны

Хмельницького“, яка обіймає час від 148 року і доходить до 1702 року. Автор походить з Західної України; підчас Руїни він переселився до Сіверщини, де й написав свою працю. Він почав складати її не раніше 1672 року, хоч і вів уже перед-тим свої записи. Правдоподібно автор належав до шляхетського стану і служив канцеляристом, що дало йому змогу бути в курсі дипломатичних відносин. Він оповідає як наочний свідок про облогу Смоленська 1654 р., облогу Риги 1655 р.; він був присутній на раді в Чигирині 1657 р.; брав участь в дипломатичній місії за Юрія Хмельницького в 1660 році, належав до прихильників Сомка. Як свідок оповідає він про вибір Многогрішного в 1669 році. З 1676 року він починає дуже докладно говорити про події в околиці Стародуба, що дає підставу думати, що він там і жив.

До гетьмана Самойловича Самовидець ставиться неприхильно (ст. 169—171), а за те добре ставиться до Мазепи, підкреслюючи, що він походить „з роду шляхетського, старожитної шляхти української і у війську значної (ст. 171). Хвалить Сомка і кошового Сірка, а не любить з ріжних мотивів Виговського, Бруховецького, Дорошенка, Самойловича. Він — дуже ревний християнин, і через те йому не подобалась спілка Дорошенка з турками. Самовидець — переконаний монархіст; він доляльно ставиться до польських королів, а потім такі самі почуття переносить на московського царя, з приводу присяги котрому каже, що „по усей Україні увесь народъ зъ охотою тое учинивъ и не малая радость межи народомъ стала“ (ст. 36). Разом із тим він прихильник шляхетського стану і взагалі статечних класів громадянства; всі його симпатії на боці городових козаків, а не січовиків. Він великий прихильник просвіти і науки.

Самовидець дуже добре поінформований не тільки про українські, але й про європейські справи, наприклад про війну австро-угорців з турками в 1683—1691 роках. Він любить моралізувати й оцінювати історичних діячів та їх окремі вчинки з погляду своїх релігійних і соціально-політичних переконань.

Мова літопису Самовидця — дуже гарна українська мова щиро-народнього складу.

У-перве видрукував „Літопись Самовидця“ проф. Осип Бодянский в „Чтеніяхъ“ московського „Общества истории и древностей“, і окремою книгою (Москва, 1846) в редакції присланий йому П. Кулішем. Друге видання, на підставі кількох списків владив Орест Левицький (Київ, 1878), додавши до нього дуже цінну свою розправу.

Найцікавішим з козацьких літописців безперечно єсть *Самійло Величко*; канцелярист війська Запорозького. Про його життя знаємо, що він вже не молодим бувши почав р. 1690 служити при генеральному писарі Василю Леонгівичу Кочубею; часом він ви-